

FILOSOFIA ÎN IDEALUL VIETII (I)

Am arătat că „oricât am încerca să dăm o definiție exhaustivă științei nu vom reuși, căci ea este ca un fenomen atotcuprinzător pentru societate, pentru omenire, pentru tot ce ne înconjoară” (vezi „Independența Română - Independența prin cultură”, nr. 37, februarie 2018).

Suntem în impas și atunci când vrem să definim în mod simplu filosofia. În sens propriu, simplist, am putea spune că filosofia este aceea care caută adevărul. Adică ar fi o știință care studiază legile, în ansamblul lor, ale dezvoltării naturii, societății și gândirii (rațiunii). Disecând etimologia sa, în limba greacă, ar reieși „iubitor de înțelepciune”, iar dacă am analiza-o din punct de vedere sistematic, vom constata că avem de-a face cu o varietate de filosofii particulare: elenistică, greacă, indiană, lingvistică, filosofia istoriei, filosofia naturii, filosofia romană, filosofia vieții, filosofia cunoașterii, filosofia credinței etc.

Vom încerca, în cele ce urmează, să prezentăm, pe cât va fi posibil, evoluția și importanța filosofiei în societatea umană, arătând universalitatea și particularitățile ei pentru poporul român. Să pornim de la afirmația lui Benedetto Croce, critic literar, istoric, filosof și om politic italian, care spune: „Știința, adevărata știință, ce nu e intuiție ci concept, nu individualitate ci universalitate, nu poate fi decât știință a spiritului sau a ceea ce are realitatea universal în ea: filosofie”. S-a născut la Pescasseroli, Italia, în anul 1866 și a trecut în lumea veșniciei în 1952 la Neapole. El a adaptat identitatea filosofiei cu știința istoriei, inițiată de Vico Giovanni Battista (1668-1744).

Croce adaugă: „Când disciplinele naturale voiesc a se constitui, ca științe perfecte, trebuie să iasă din cercul lor și să treacă la filosofie”.

Wilhelm Wundt

În anul 1832 se naștea la Neckaran, din provincia Baden, profesorul de filosofie inductivă (mod de a gândi de la particular la general) Wilhelm Wundt, considerat pe drept cuvânt, alături de Aristotel și Leibniz, un adevărat spirit universal. După el, „filosofia este o știință generală, care are sarcina de a aduce cunoștințele generale pe care le dobândesc prin cercetările lor, științele particulare, la unitatea lipsită de contradicții a unui sistem... Ei bine, rostul filosofiei, știință generală, care se ocupă cu întregul existenței, este să arate cum cunoștințele obținute de fiecare știință particulară în parte se integrează într-un sistem superior și mai cuprinzător de cunoștințe unitare. Bazându-se pe rezultatele științelor particulare, filosofia este ea însăși științifică”. Referindu-se la perioada antichității, W. Wundt spune că noțiunile de filosofie și știință, mai precis știința teoretică izvorâtă din impulsul pur către cunoaștere, coincid. Platon numește nu numai filosofia ca o cucerire a științei, dar încadrează (în alt loc) chiar geometria ca făcând parte din filosofie.

Poziția pe care se situează filosofia în antichitate nu mai putea fi acceptată la apariția Creștinismului, căci nici el nu se putea dispensa de știință; a continuat, dar știința va fi subordonată credinței. În realitate, această subordonare era schimbătoare, după împrejurări. Astfel, în primele

secole, filosofia păgână a sprijinit, în parte pozitiv, în parte negativ, formarea unei concepții creștine despre lume și lenta ei trecere într-un sistem ordonat, după metoda științifică; pozitiv prin influența de fapt pe care filosofia păgână o exercita asupra formării dogmelor bisericii creștine; negativ prin discuțiile apologetice și polemice, pe care le provoacă. Mai târziu, în perioada de glorie a scolasticii, această situație (filosofia devenind o slujnică a teologiei) de necondiționată subordonare produce o divizare a domeniilor. Astfel, religiei și dogmei îi aparține știința înaltă, cunoașterea lumii de dincolo și a rânduieilor divine, prin care lumea de dincoace și cea de dincolo să fie puse în legătură. Științei îi revenea lumea de dincoace cu tot ceea ce, fără ajutorul revelației, poate fi cunoscut prin lumina naturală a rațiunii. Această restrângere, moștenită din antichitate, s-a păstrat și în Evul Mediu creștin, unitatea dintre filosofie și știință. Concret, deasupra științei lumești (mundane) se ridică în sistemul scolastic teologia. Teologia va avea datoria nu numai să perfecționeze opera științei lumești, ci și să influențeze retroactiv asupra ei, indicându-i direcția.

Odată cu timpurile moderne, situația se schimbă. Două condiții contribuie la repararea din nou a poziției filosofiei.

Prima condiție stă în renașterea unei gândiri independente, adică eliberarea filosofiei de dominația teologiei; a doua condiție constă în independența pe care din partea lor și-o cuceresc domeniile științifice particulare, față de filosofie și legat de aceasta în divizarea progresivă a muncii științifice. Așa se face că acum „filosofia este știința universală care va trebui să unească într-un sistem lipsit de contradicții cunoștințele mijlocite de către științele particulare și să reducă metodele generale, folosite de știință și supozițiile cunoașterii, la principiile lor”.

Unul dintre marii filosofi ai secolului al XVIII-lea, Georg Fried Wilh Hegel, născut la Stuttgart, în 1770, consideră filosofia, în primul rând, sistem de gândire, care de fapt este sistemul rațiunii. Acest sistem este oarecum generalizat în lume, dezvoltându-se în toate aspectele concrete ale lumii, ale naturii și ale spiritului. El afirmă: „Ceea ce este rațional este real și ceea ce este real este rațional”; atunci când ne introduce în sistemul său filosofic (panlogismul său). Prin această concepție idealist-obiectivă, principiul ordonator al universului ar constitui un proces logic, subordonat scopurilor acestei rațiuni.

La prima vedere, sistemul lui Hegel pare abstract.

Cu toate acestea, intenția lui este de a prinde și explica concretul însuși, pentru toate formele existente în multitudinea lor: natură, creații ale spiritului, artă, religie, istorie etc. Căci filosofia, spune el, nu este decât o activitate a gândirii, a tuturor aspectelor lumii date în percepție, în sentiment, în credință etc. Hegel înțelege absolutul prin rațiune, prin mijlocirea obiectivă a acesteia. Rațiunea logică arată, singură, lucrurile în obiectivitatea lor, în necesitatea lor de a fi. Cu alte cuvinte, el înlocuiește intuiția intelectuală prin mijlocirea logică. Absolutul, el însuși, este rațiunea care se dezvoltă în toate nuanțele naturii și ale spiritului. Va trebui, deci, separată gândirea obișnuită, fenomen psihologic, de gândirea absolută, care este esența lumii. Așa se dezvoltă ideea panteistă (concepție filosofică prin care Dumnezeu și natura sunt identice) la Hegel, în filosofia identității, în procesul de devenire logică a rațiunii universale.

Filosofia sa se prezintă ca o filosofie a spiritului căci doar spiritul îl deosebește pe om de animal. Natura se repetă, spiritul este creație continuă. Spiritul este, în special, libertate și conștiință de

sine. Filosofia spiritului lui Hegel, a Spiritului care devine tot mai conștient de sine, cuprinde, în mare, toate ideile timpului său: de progres, de evoluție, de creație.

Mai spune Hegel: „Cercetarea filosofică nu are altă intenție de a înlătura ce este întâmplător”. Și adaugă: „Cine vede lumea prin rațiune, acela o vede și rațională. Amândouă se condiționează una pe alta”. Pe Dumnezeu îl cunoaștem, mirându-ne de destinul uman și de tot ce produce natura. Dacă numele lui Dumnezeu nu este ceva gol, atunci trebuie să-L recunoaștem pe Dumnezeu ca bun și ca revelându-se nouă. Dumnezeu nu poate pierde datorită faptului că se revelează, tot așa cum o lumină nu pierde nimic când o alta este aprinsă din ea. Dacă Dumnezeu se revelează oamenilor, atunci El se revelează acelor care gândesc.

Adevărul, precizează Hegel, este unul universal, în el însuși, esențial, substanțial; ceva asemănător nu există decât în gândire și pentru gândire, căci gândirea este creatoare prin ea însăși.

Johan Gottlieb
Fichte

Johan Gottlieb Fichte (1762-1814) este adeptul personalității libere în filosofie afirmând: „Ce filosofie alege cineva, atârnă de ce fel de om este el”. Și adaugă: „Două filosofii sunt singurele îndreptățite: aceea dogmatică (materialismul, spiritalismul, filosofia lui Spinoza), care presupune un subiect pasiv, pentru că reprezentarea îi este impusă de lucrul din afară; sau aceea idealistă, potrivit căreia subiectul activ produce reprezentarea. Ambele filosofii sunt posibile”.

Independența prin cultură

Immanuel Kant

Immanuel Kant (1724-1804) este considerat unul dintre cei mai mari gânditori ai epocii moderne. El a fost preocupat de elaborarea unei metode potrivite filosofiei, dar a conturat prin sistemul său idealist trei lucrări fundamentale:

„Critica rațiunii pure”, „Critica rațiunii practice” și „Critica puterii de judecată”. Prin cercetarea critică a facultăților umane, el a tratat și principalele direcții ale unei filosofii a culturii. În opera sa, își găsește expresie sistematică procesul autonomizării valorilor culturii, început încă din Renaștere. Filosofia sa devine astfel expresia teoretică a culturii moderne, după cum afirmă filosoful german Heinrich Rickert (1836-1915), care, și el, alături de Windelband (1848-1915), a contribuit la elaborarea filosofiei moderne a culturii.

Meritele lui Kant pentru progresul gândirii omenești sunt numeroase, dar cel mai important este acela de a fi supus spiritul uman și puterea lui de cunoaștere la o analiză temeinică, pentru a găsi originea, granițele și valabilitatea cunoașterii. Importanța soluției sale, datorită noului punct de vedere, apare atât în rezolvarea ce o dă diferitelor probleme particulare ale filosofiei, cât și în curentele ce i-au urmat chiar în zilele noastre, majoritatea pleacă de la Kant, recunoscându-l pe adevăratul lor premergător, chiar dacă nu-l acceptă în totalitate. A fost unul dintre cei mai importanți oameni, personalitate de geniu uman, căci el nu disprețuia nici satisfacția unei sociabilități oneste, așa cum omul, chiar sfânt fiind, nu trebuie să-o disprețuiască.

Gottfried Wilhelm
Leibniz

Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) a avut de la începutul vieții sale preocupări multiple: teologia, dreptul, matematicile și, evident, filosofia. Bacalaureatul îl susține la Leipzig și Jena, în 1663, cu o teză de filosofie, „Disputatio metaphysica de principio individui”. Problema principiului individualizării se vede clar cum l-a preocupat de tânăr (la 19 ani), fiind o problemă a filosofiei scolastice, dar era la curent și cu filosofia modernă – cartesiană.

Primele sale scrieri filosofice și religioase s-au axat pe ideea împăcării între catolicism și protestantism, sub influența conjuncturală a cavalerului Boineborg.

Consacrarea sa însă va fi clasificarea bazei calculului integral și diferențial. Începe să se gândească serios la o matematică universală, o logică universală care ar servi la traducerea rațională a problemelor filosofice. Se gândește la un proiect mai vechi, prin care s-ar putea realiza unirea bisericilor creștine, într-un creștinism universal, filosofic.

În gândirea sa, tendințele filosofice opuse, care par că se exclud, găsesc o îmbinare (eclectism). Caută să explice că sistemul său tinde să unească pe Democrit (atomism, mecanism) cu Platon (idealism, lume a ideilor), pe Aristotel (ordine finală, teologică a naturii) cu Descartes (fizică mecanicistă). Încă din tinerețe el oscila între o explicare a naturii în felul în care o făcea filosofia scolastică și aceea a științei moderne, a fizicii noi. Căuta o explicație prin care să-și exprime o viziune proprie, convingerea sa profundă despre existența lui Dumnezeu, despre Providența cu care este orânduită toată lumea, după legi raționale, care sunt în același timp și legi ale perfecțiunii și, în final, despre o justificare a ordinii morale a lumii.

Filosofia lui Leibniz face parte din șirul marilor sisteme raționaliste ieșite din cartesianism. Prin sistemul său el încearcă să gândească lumea după principiile clasice, necesare ale rațiunii.

Problema majoră care-l pasionează pe Leibniz este aceeași care-l pasiona și pe Descartes și pe Spinoza: problema substanței.

Pentru el, substanța cea mai simplă este monada (unitățile simple, materiale sau spirituale din care ar fi alcătuită lumea), căci ea nu se mai poate împărți (orice altă substanță este compusă din amestecuri ale acestor substanțe simple). De aici el ajunge la concluzia că monada este în legătură cu tot universul, deci nu va exista propriu-zis moarte, ci doar o transformare a amestecului substanței. Pentru Leibniz, Dumnezeu este monada primă, substanța necesară care cuprinde rațiunea existențelor – a tuturor existențelor – dar și rațiunea esențelor – a tuturor posibilităților lumii. Dumnezeu este ființa care (dacă noțiunea lui nu implică contradicție) trebuie să și existe. Toate lucrurile sunt create prin fulgurații ale divinității. Iată cum ordinea Dumnezeiască a lumii

FILOSOFIA ÎN IDEALUL VIETII (I)

naște astfel mecanismul cu cauzele finale, natura fizică cu natura morală. Natura cu Grația. Prin urmare, Dumnezeu este principiul organizării raționale a lumii.

Leibniz este convins că rațiunea poate descoperi principiile apropiate sau ultime ale lucrurilor. Filosofia aceasta nouă înseamnă pe de o parte o nouă înțelegere, mecanică, a naturii, dar pe de altă parte, un fel nou de a proba existența lui Dumnezeu, printr-o demonstrație rațională, similară demonstrării adevărurilor matematice. Pentru el, Dumnezeu este deținătorul rațiunii ultime de a fi al lucrurilor, al orânduirii lor, al legilor raționale ale lumii și al ordinei de perfecțiune și grație pe care aceasta o îndeplinește.

Prof. univ. dr. ing. **GHEORGHE P. ȚICLETE**

0%

User Rating: Be the first one !

